

آفرینش و حیات در دین زرتشتی

زهر اکبری خندمانی

نشر آوای علی (ع)

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۰
زندگینامه ی زرتشت.....	۱۵
اسطورهی خلقت زرتشت.....	۱۵
حیات زرتشت.....	۱۶
زمان و زادگاه زرتشت.....	۱۸
کتاب زرتشت.....	۲۰
تاریخچهی اوستا.....	۲۱
بخشهای اوستا.....	۲۱
فصل اول: کیهان‌شناسی	
اسطوره.....	۳۳
کارکرد اسطوره.....	۳۵
زمان و مکان اسطوره.....	۳۶
انواع اسطوره.....	۳۶
اهمیت شناخت اسطوره.....	۳۹
اساطیر آریایی و هند و اروپایی.....	۴۰

دو بنگرایی (ثنویت) ۴۱

دو بنگرایی اخلاقی ۴۱

دو بنگرایی آفرینشی ۴۳

خداشناسی ۴۶

واژه شناسی، اهورامزدا ۴۶

فصل دوم: انسان شناسی

صفات اهورامزدا ۴۷

نحوهی ارتباط خدا با جهان و نهانیان ۴۸

آشَه ۴۸

جبر یا اختیار ۴۹

فَرَه، فَرِ کیانی، خَوَرَنَه ۵۲

کیهانشناسی ۵۵

سیر مراتب آفرینش ۶۱

آفرینش مینوی ۶۱

قلمروی خوبی ۶۲

قلمروی بدی ۶۸

- ۷۳..... آفرینش مادی و پیش نمونه‌های گیتی
- ۷۴..... آسمان
- ۷۶..... آب
- ۷۷..... زمین
- ۷۹..... گیاه
- ۸۰..... جانوران
- ۸۲..... انسان
- ۸۳..... آتش
- ۹۱..... انسان در دین زرتشتی
- ۹۱..... نخستین انسان: کیومرث
- ۹۴..... نخستین زوج انسان: مشی و مشیانه
- ۹۷..... اجزای وجودی انسان
- ۱۰۰..... هدف خلقت انسان
- ۱۰۲..... نحوه‌ی ارتباط انسان با خدا
- ۱۰۲..... جامعه‌ی زرتشتی
- ۱۰۵..... آداب تشرف و مکلف شدن فرد زرتشتی
- ۱۰۵..... کستی، نشان زرتشتی

۱۰۸.....	سِدْره
۱۱۰.....	جایگاه آتش، عامل ارتباطی انسان با خدا
۱۱۱.....	آتش های آیینی
۱۱۲.....	جایگاه آتشکده‌ها در ارتباط انسان با خدا
۱۱۴.....	آداب و آرائه: نماز
۱۱۵.....	اوقات نماز
۱۱۷.....	مراسم و آداب نماز
۱۱۸.....	نمازها و نیایش‌ها: سه روزه رشتیان
۱۲۲.....	نحوه‌ی ارتباط انسان با جهان
۱۲۴.....	گاهنبارها
۱۲۸.....	نوروز

فصل چهارم: فرجام شناسی

۱۳۵.....	مرگ
۱۳۶.....	آداب مربوط به مردگان و مراسم تشییع
۱۳۹.....	آیین کفن و دفن مردگان
۱۴۲.....	دخمه

- ۱۴۳..... فرجام انسان پس از مرگ
- ۱۴۴..... فرجام شناسی فردی
- ۱۵۱..... نجات در دین زرتشتی
- ۱۵۳..... سوشیانت
- ۱۵۴..... نجات بخشان آینده
- ۱۶۱..... زمینه سازان ظهور قیام منجی
- ۱۶۴..... جهان یانی و از سوشیانت
- ۱۶۵..... فرجام شناسی عمومی
- ۱۶۵..... رستاخیز و زندگی ابدی
- ۱۶۶..... فرسکرد/ فرشوکرته
- ۱۶۸..... قیام مردگان
- ۱۷۳..... نتیجه گیری
- ۱۷۵..... منابع و مآخذ

دین زرتشتی در ایران، تاریخی پر فراز و نشیب را پشت سر نهاده است. مهد این دین، به اعتقاد ایران شناسان و شهادت متون گاهانی و اوستای متأخر، در شرق ایران زمین بوده است، هر چند که در غرب این سرزمین شکوفا شد و چندین سده میدان داری کرد. زرتشت در گاهان پیامبری موحد است که با اهورامزدا همپرسگی دارد و در میان مردمانی که پیش از این دل در گروی طبیعت پرستی داشته‌اند، به ابلاغ رسالت می‌پردازد و با وجود مختلفان بسیار، طرفدارانی بدست می‌آورد. چگونگی پیدایش جهان، اصل و منشأ جهان مادی، یکی از مسائل مهمی است که ذهن بشر را در ادوار مختلف تاریخ از دیر زمان به خود مشغول کرده است. در این سیر تاریخی همهی مکاتب فلسفی، نحله‌های فکری و ادیان، پاسخ‌های درخشان و قابل تأمل به آن داده‌اند که در آثار و کتب به جا مانده از آنان مشهود و نمایان است. برابر اساطیر زرتشتی، مجموع عمر جهان دوازده هزار سال است، گرچه آفرینش به صورت حفظ دوازده هزار ساله، سنتی است که به دوره‌ی ساسانی و نوشته‌های مربوط به این دوره تعلق دارد و در نوشته‌های اوستا این تقسیم‌بندی با چنین صراحت دیده نمی‌شود، در این اساطیر آمده است که سه هزار سال اول آن به آفرینش مینوی و نه هزار سال دیگر به آفرینش مادی می‌گذرد. سه هزاره‌ی اول، امشاسپندان، ایزدان و فروهرهای موجودات مادی آفریده می‌شوند در سه هزاره‌ی دوم آفریدگان مینوی صورت مادی به خود می‌گیرند و همین قدرت آفرینش مادی وجهه‌ی متمایز اهورامزدا و اهریمن است چراکه اهریمن قادر بر خلق ماده نیست، سومین هزاره که با یورش اهریمن به آفریده‌های مادی آغاز می‌شود، دوره‌ی آمیختگی خوبی و بدی و روشنایی و تاریکی است و پایان این نزاع به شکست اهریمن و رانده شدنش به دوزخ می‌انجامد و اما آخرین هزاره با ظهور زرتشت و آشکارسازی دین شروع می‌شود که مقارن است با اولین هزاره از سه هزاره‌ی آخر و آن گاه در رأس هر هزاره فرزندان زرتشت که از

نطفه‌ی وی و همسرش هووی هستند یعنی هوشیدر، هوشیدرماه و سوشیانس با انگیزه‌ی نجات جامعه و مردم از بی‌عدالتی پدیدار می‌شوند و جهان را برای رستاخیز و تن‌پسین آماده می‌سازند. بنابر جهان‌بینی زرتشتی، جهان و هر آنچه در آن است زیبا و ستودنی و آفریده‌ی اهورامزداست و هر آنچه زشتی و پلیدی و تیرگی است، زاده‌ی اهریمن است. این دو نیرو، مادام تا زمانی که پیروزی اهورامزدا فرا می‌رسد در نزاع دایمی با یکدیگر به سر می‌برند. در نزاع بین اهورامزدا و اهریمن، علاوه بر اینکه موجودات مینوی، به عنوان رزمندگان اهورامزدا در این جدال کیهانی علیه اهریمن وارد نبرد شده‌اند، انسان هم در راستای کمک به اهورامزدا و دیگر رزمندگان او در این جدال نقش اساسی ایفا می‌کند. اهورامزدا، خواست و اراده‌ی خود را برتر از همگان نمی‌داند بلکه امشاسپندان و ایزدان و فروهر آدمیان را در کار آفرینش و پیکار با اهریمن به یاری می‌طلبد و در این میان فرقی میان زن و مرد نمی‌گذارد و در کتاب اوستا، فروهر زنان و مردان در کنار هم تقدیس می‌شود. آدمی در این میان بر حسب اراده‌ی آزاد خود در پهنه‌ی رزم هستی می‌تواند به یکی از این دو نیرو بپیوندد اما همه‌ی رهنموده‌ی زندگی در این است که به یاری خیر برخیزد. آشنا شدن با آداب و رسوم سنتی ایرانیان که از نیاکانی دور و با گذشت زمان از سوی اقوام گوناگون در این سرزمین بتدریج شکل گرفته و بخشی از فرهنگ کنونی ملت ایران را بوجود آورده است، دانش و بینش هر فرد ایرانی را نسبت به ظرفیت فرهنگ نیاکان خود افزایش می‌دهد. آیین زرتشت که برخاسته از درون فرهنگ این قوم کهن است، در شکل‌گیری سنت‌ها و آداب و رسوم ایرانی با هدف تقویت نیروهای خیر نقش برجسته‌ای داشته است و از زمانی که زرتشت پیامبر در این سرزمین به تبلیغ آیینش پرداخت، پایه‌های اخلاق درست انسانی در آداب و رسوم و سنت‌های مردم بنیان گذاشته شد و پس از آن با اینکه ابزار آموزشی پیشرفته فراهم نبود، باورهای اخلاقی، ارزش‌های

نیک اجتماعی، آداب و رسوم سنتی، ملی و دینی در فرهنگ مردم ایران گسترده شد و انجام این آداب در سرنوشت نهایی بشر دخیل است. این آیین نیز مانند سایر ادیان، حیات پس از مرگ و بقای روح انسان و در نتیجه روز جزا و اجرای عدالت در سرای دیگر را می‌پذیرد. براساس آموزه‌های این آیین، روح انسان پس از کوچ از این دنیا، مراحل را طی می‌کند که عبارتند از: جدایی روح از تن (مرگ)، داوری انفرادی، عبور از پل، بهشت، دوزخ وبرزخ، روز قیامت، تن‌پسین، داوری نهایی و جمعی، گذشتن از آزمایش ایزدی، فرسکرد که عمل تازه و نوکردن کل هستی است. البته زرتشتیان رستگاری را هر دو جهان را از آن کسانی می‌دانند که با اندیشه، گفتار و کردار نیک زیسته‌اند. یعنی هر کس با ابزارهای اهورایی که برای شناسایی خوب و بد در اختیار دارد، می‌تواند با انتخاب بدیش گفتار و کردار نیک در این جهان، سرنوشت روانش را در زندگی بعدی رقم بزند. این زندگی پس از مرگ، آنگونه خواهد زیست که با اعمال درست یا نادرستی که در زندگی زمین خود بر حسب اختیار و اراده‌ی آزادش انجام داده، مطابقت داشته باشد. انسان درستکار در بهشت جای می‌گیرد که پر از نعمت‌های دلپذیر و زیباست و انسان‌های بدکار به آتش دوزخ گرفتار می‌شوند که مکان رنج و آلام وحشتناک است. البته چون هر دوی بهشت و دوزخ وقت است، سرنوشت نهایی بشر قطعاً نیک و عالی خواهد بود، زیرا اهورامزدا اساساً از سرشت نیک برخوردار است، اما بر عهده‌ی خود انسان است که آیا دوست دارد در دستیابی به سرنوشت نهایی شتاب بخشد یا با اعمال نادرست و گناه آلود خود آن را به تأخیر اندازد. سرانجام اهورامزدا پس از انجام آزمایش ایزدی به کمک روان‌های نیکان و موجودات اهورایی که اعمال رستاخیز را بر عهده دارند، اهریمن را در نبرد نهایی شکست می‌دهد و از بین می‌برد. با از بین رفتن اهریمن و ابزارهایش، جهان خلقت اهورایی و آن گاه عمل فرسکرد آغاز می‌شود. از آن روز به بعد، مردمان به دور از پیری، بیماری و درد و مرگ در این سرزمین فرسکردی، جاودانه خواهند زیست. لازم است گفته شود که متون پهلوی که در این جستار از آنها

بهره‌مند شدیم دارای مطالب واحدی نیستند و لذا گاهی با مطالبی دوگانه مواجه می‌شویم و دیگر اینکه با توجه به اینکه ترجمه‌های قوی‌ای از متون انگلیسی در دست بود توجهی خود را به مقالات معطوف داشتیم، و در پی آن هستیم به پرسش‌هایی که برای علاقمندان درباره‌ی اهورامزدا و پیامبرش زرتشت و کتاب مقدس اوستا و آنچه در آن مطرح شده، آیین زرتشت، آداب و رسوم و مراسم و مناسک کیش زرتشت و چگونگی انجام آنها، امشاسپندان و ایزدان و نیروهای اهورایی که در کیش زرتشت بزرگ داشته می‌شوند، یوان و اهریمنان و دشمنان دین، جشن‌ها و نیایش‌ها و مراسم رایج و مقرر و رابطه‌ی بین آنها در اسن آیین پاسخ دهیم. در این رساله روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی، و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای است و هدف از انجام آن پژوهش بنیادی است. در چهار فصل شامل کلیات و کیهان‌شناسی و انسان‌شناسی و فرجام‌شناسی است.